

Stanislava Nováková

Čtení z kroniky červenolhotského panství

Ve Státním oblastním archivu v Jindřichově Hradci se v dodatcích k velkostatku Červená Lhota nachází kronika panství, psaná Karlem Sýkorou, který byl v roce 1938 lesním adjunktem v Červené Lhotě. Podle schematismu úředníků, kterým uzavíral roční zápisy, v roce 1939 povýšil na lesního. Jeho kronika, psaná v letech 1938 - 1944, tedy v exponovaných válečných letech, přibližuje ztížené podmínky hospodaření velkostatku v této době. Sýkora se jen velmi okrajově dotýká událostí politických, smyslem jeho života je les a příroda. Kronika je psána německy, kurentem (sám Sýkora se píše vlastním jménem Karl), ale autor nezaujímá žádné nacionalistické pozice, je pouze věrným úředníkem panství. Kronika je psána na linkovaném papíře formátu A 4 a tvoří složky. Je doplněna dobovými fotografiemi lesa a zámku Červené Lhoty.

V roce 1835 přešlo panství Červená Lhota do majetku knížete Jindřicha Eduarda Schönburga von Hartenstein. V roce 1872 dostal majetek darem jeho jediný syn kníže Alexander Schönburg-Hartenstein. Po jeho smrti přešla Červená Lhota na nejmladšího syna, prince Jana Schönburg-Hartensteina. V této době byly přikoupeny různé louky a lesy (nyní Bělídlo), renovován zámek, roku 1901 zřízen park, roku 1910 přikoupen mlýn. V letech 1919-1924 byl v pozemkové reformě vyvlastněn k panství patřící dvůr Lžín a Hrušova Lhota s lesem 100 ha v celkové výměře 393,5528 ha a

35,3779 ha v Červené Lhotě. Dne 30. března 1937 zemřel princ Jan Schönburg po krátkém utrpení ve Vídni, odkud byl převezen do rodinné hrobky, která byla zřízena v létě téhož roku. Majetek přešel roku 1938 na nejstaršího syna Karla Schönburg-Hartensteina, o čemž vypovídá (o událostech této doby) tato kronika.

- Jako každoročně začal i rok **1938** doufáním v požehnaný hospodářský rok. 25. února skončily těžební práce v lese a dřevo bylo prodáno firmě Terag v Soběslavi. Bylo provedeno vylepšení okolo zámku, opraven plot parku od kaple ke knížecí cestě atd. 4. dubna se konečně začalo s kulturními pracemi v revírech Brčík, Podaná, Obora a Nový les (5. května setba do školek).
- Časté deště, povětrí a bouřky škodily mnoho lesům i zemědělství. K tomu se připojovalo od 21. května stále sílící napětí, které způsobilo, že byl nedostatek pracovních sil na poli (vrchnosti), protože každý hleděl zajistit vlastní obživu v případě války.
- Nyní začala jedna rána za druhou. V noci ze 13. na 14. srpna shořela velká stodola s částí úrody a náradím. Stavba stodoly byla zadána staviteli Petrovi z Černovic a 29. září stála stodola zase na svém místě. Nebylo toho dost, na 24. září v noci přišla mobilizace, byli povoláni muži do čtyřiceti let. Na to byl povolán také náš čeledín od koní a z devíti koní jich muselo šest do služeb vojenských.
- 18. prosince přišel první silný mráz: - 24° C a 22. prosince začalo hustě sněžit. 28. prosince byl mráz mínus 26° C při sněhové pokrývce 33 cm vysoké. Jarní počasí však slibovalo úrodu pěknou.
- Co se týče lesnictví, byl rok 1938 velmi dobrý: velké přírůstky na stromech, malé ztráty na kulturách. V Brčíku byl naset smíšený porost - borovice, jedle, modřín. Dále byla přikoupena usedlost čp. 202 Vondrušův dům, dřívě hájovna u Brčíku a dána do nájmu Františku Závodnému. Les byl přičleněn k Brčíku a zvětšen o 1,6113 ha.
- 9. června se zřítíl hajný Matěj Elmer z Najdku doma ze seníku a byl pro zranění neschopen služby. Na to převzal nejstarší syn Josef Merz službu hajného v Brčíku, ale obsazením Najdku byla jeho funkce zrušena.
- 10. října byla ustanovena říšská hranice v ČSR a také demarkační linie v Brčíku a to od silnice k vršku a pak něco vpravo až k Mostečnému. Nalevo bylo území německé a napravo československé. Po mnoha protestech z Deštné a jednotlivých majitelů v katastru byly hranice posunuty dle katastru. 10. ledna 1939 bylo hraniční komisí oznámeno, že hranice revíru Brčík je totožná s říšskou hranicí. Zabráním Najdku a ztrátou hajného, byl jmenován hajným cihlář Novák. Zřízením hranice byly v Brčíku zřízeny dvě budky celní na našich pozemcích.
- Správa velkostatku: ředitel Nerada, správce Josef Nerada, šafář Karel Průša, zahradník Bašný, lesní adjunkt K. Sýkora, hajný Machal, Vaněk, Ellmer.
- 13. ledna **1939** krádež dřeva sedlákem Pražákem z Jižné (hajný Machal zbaven úřadu, na jeho místo Jaroslav Širůček). 22 - 23. února přebíráno dřevo po těžbě Teragem Soběslav z revírů Brčík, Podaná, Obora. 7. března zemřel po krátkém utrpení Josef Kačer ve věku 83 let. Byl hajným od roku 1888 a pochován v Deštné. 8. března napadl velký sníh, který trval až do 16. března a způsobil velké škody na mladé zvěři. 14. března samostatnost Slovenska. 15. března obsazení Čech a Moravy německým vojskem - vznik protektorátu. 19. března mráz - 16° C při sněhové přikrývce 70 cm vysoké. 20. března nový sníh. 21. března mráz - 19° C. 31. března první krásný jarní den. 11. dubna začala lesní práce ve všech třech revírech. 17. května vydání zákona č. 122 o 150% těžbě. Dřevo bylo prodáváno napůl Teragu a napůl Nekutovi do Kardašovy Řečice. Zvýšením těžby o 50% museli být přijati i noví dřevorubci a tomu musely odpovídat i zvýšené platy: za 1 m³ 10 K a bez přírážky. Ve mlýně byla přestavěna stáj na krávy a koně na vepřinec, dále byl upraven kus plotu u parku v délce 150 m a zbytek v roce

1940. Jen s největší námahou byly špatným počasím dokončeny žně. 19. srpna přišlo silné krupobití, které na „Klíně“ potlouklo 70 % ovsu a krmnou řepu „Za oborou“ silně poškodilo. 30. srpna skončil letní výmlat a ženci ukončili práci dožínkami v hostinci Průša v Jižné.
- 11. září se stala těžká nehoda čeledína Šebkovi. Řemen od transmise mlecího stroje spadl a čeledín ho chtěl nahodit. Byl však zachycen a stroj mu utrhl pravou ruku. 27. září byl první mráz – 4° C. 7. listopadu začaly těžební práce a sice v malé remíze v Červené Lhotě, v lese Amerika, v Podané a v Brčíku při bukové školce. 7. prosince začal padat sníh a padal až do 9. prosince. Váha mokrého sněhu způsobila lesům velkou katastrofu a vznikly obrovské polomy. Celkové škody ve třech revírech obnášely 500 m³ dřeva.
 - Dodatek k roku: Byla přikoupena pole sedláka Pražáka č. 1.184 ve výměře 17,08 arů a dáno k užívání hajnému. Koncem října byla vyměřena hranice deputátních pozemků ing. Bullankinem z Kamenice nad Lipou a dále hranice obory od Prašivého rybníka přes „Porna“ dále přes okresní silnici Dírná - Deštná až k hranici panství s Dírnou a konečně za chalupami podél pole „Prase“ až k malé remíze. Duby stojící u cesty v dolní části připadly k obci, v horní části k Praseti připadly panství. Hranice od obory až k okresní cestě neběží podle katastrálních bodů, ale místy podle domluvy se sousedy (což bylo velmi těžké). Budiž ještě poznamenáno, že v oboře byly postaveny dva patníky, a sice u Suché louky, kde stála dřevěná brána do obory.

Začátkem minulého století žil v Čechách moudrý muž jménem Alois Chytil. Jeho láskou byla informatika a lexikografie. V letech 1912 - 15 se skupinou přátel uspořádal a vydal tři díly Adresáře Království českého. Poslední díl se týká jižních Čech a obsahuje pozoruhodné údaje. Vyšel roku 1915 v době, kdy mnozí z jeho tvůrců byli povoláni do zbraní, nebo už padli na bojištích I. světové války.

Cílem autorů adresáře bylo ... *aby dostalo se našemu obchodu a průmyslu spolehlivého rádce a pomocníka v době nejkritičtější, kdy zbaveni jsme možnosti vývozu a odkázáni na odbytiště domácí.* Adresář má tisíce stran a váží pěkných pár kilo. Není v něm žádný obrázek, kterým by ožily jeho listy, a přece dnes vydává svědectví nejkrásnější - o našich předcích. Dnes se o nich většinou moc nepíše a nenatáčejí se TV seriály, protože většinou nebyli básníci, spisovatelé, vědci, ani umělci. Neměli slavné rodiče, a také nebyli báječní a bohatí. Zůstávají „jen“ naši. Těžce pracovali, žili jak to šlo, a tím připravovali podmínky k našemu životu. Děkujeme jim za to alespoň připomenutím jejich jmen ze starého adresáře.

Jižná.

Jižna.
Ob. 575, č. 575.

Jižná (Jižna) 261, č. 261 - Červená Lhota (Roth-l.hota) 178, č. 178 - Samosoly (Samosol) 136, č. 136.

Pošta Deštná, pro Samosoly Dírná - telegraf, zdrav. obvod: Deštná - stanice Kardašova Rečice (9 km) - fara Deštná, pro Samosoly Pluhový Ždár.

Přirážky: obecní zádné, školní 16%. - Jméni obce: pole, lesy, luka. - Dluhy obce: 600 K.

Obecní zastupitelstvo: Starosta Kubiček Jos. - Radní: Janoušek Vojt., Samosoly - Havlík Fr. - Kolář Jan, Červená Lhota - Salaba Jos. - Výbor: Průša Fr., host. - Vávru Fr. - Zeman Fr. - Kubů Jak., Samosoly - Tylman Fr., Samosoly - Průša Vojt., Samosoly - Havlík Jos., vesměs rol. - Úst. 14. dubna 1914. - Obecní sluha Cábek Jan.

Obecná škola II: Antonín Aug., říd. uč. - Švehla Kar.

Velkostatek Červená Lhota: majitel Jan princ Schönburg-Hartenstein. - Správa: Biskup Fr., vrch. spr. - Bohutínský Jarosl., les. - Dvůr Červená Lhota. - Revír Červená Lhota. - Prům. podn.: lihovar.

Hokynář: Stejskal Jos. (Samosoly).

Hostince: Brožek Fr. - Král Jos. (i traf., Červ. Lhota) - Průša Fr.

Kováři: Novotný Jos. - Tomáš Fr. (Samosoly).

Krejčí: Průša Kar. (Samosoly).

Mlýn: Jan princ Schönburg-Hartenstein.

Obchod pívem: Rudolf baron z Geymüllerů (Červ. Lhota).

— s m í š. z b.: Průšová Kateř. (dle § 38.).

Pila: Holubová Anna (Samosoly).

Truhláři: Houška Vavř. - Hromada Kar.

Spolek: Sbor dobrov. hasičů - Sbor dobrov. hasičů (Samosoly).

Obce Jižná, Samosoly a Červená Lhota byly tenkrát součástí politického okresu Kamenice nad Lipou a spadaly i pod správu tamního Okresního soudu. V čele společného obecního zastupitelstva, složeného vesměs z rolníků a ustanoveného v dubnu 1914, stál starosta Josef Kubiček. Obyvatelům nechyběly služby drobných živnostníků, pila, krám, hospody a trafika a nebýt jednoho kováře v Jižné a druhého v Samosolech, mohli by si zanotovat „Jaké je to hezké, dva kováři v městě“. Co dodat? V letech 1880 - 1890 se Jižná jmenovala Ižná a patřila do okresu Pelhřimov.

Miloslav Trnka

Pavel Koblasa

Stráž ve vzpomínkách revírníka Kithiera

Kdo by neznal malebné městečko Stráž nad Nežárkou s jeho zámekem, jemuž dominuje masivní věž, pozůstatek někdejšího středověkého hradu pánů ze Stráže?! Kdo by také neznal bývalou majitelku zámku, světoznámou zpěvačku Emu Destinnovou, která tu velmi ráda pobývala?! Málokdo už však zná rod Leonhardi, který držel strážský zámek (často střídající majitele) v letech 1812-1908, a má na zdejších hřbitově dodnes svou hrobku.

Ačkoliv písemností týkajících se strážského panství se nedochovalo příliš, nemůžeme rozhodně říkat, že fond s názvem Velkostatek Stráž, uložený dnes v jindřichohradeckém zámeckém archivu, je obsahově chudý a nezajímavý. Nacházejí se tu pozoruhodná svědectví („Zápisky revírníka Františka Kithiera o poměrech v rodině majitelů velkostatku Stráž a špatném hospodářství na velkostatku...“) o době, kdy na Stráži vládli právě Leonhardiové.

Panství Stráž koupil roku 1812 Karel Ludvík svobodný pán Leonhardi (1781-1864), po něm ho zdědil mladší syn Ludvík Karel (1819-1867) a po jeho smrti přešlo na jeho mladičkého synka Adolfa (1856-1908).

František Kithier sloužil na přelomu 19. a 20. století u Leonhardiů jako fořt (Förster) v polesí Bašta. V tomto období činila výměra panství Stráž 996 hektarů, lesy, rozdělené na revíry Bašta (Karlshof) a Hutě (Erdreichsthal), zahrnovaly z této plochy celkem 485 ha. Polní hospodářství bylo obhospodařováno ze čtyřech dvorů (Stráž, Nový, Bašta a Hutě, původně k nim patřily ještě Bažantnice, Jelínkův dvůr a Nedvězí neboli Šimanov), průmysl byl zastoupen pivovarem, lihovarem, mlýnem, šindelnou, cihelnou, šamotkou a první českou továrnou na zpracování rašeliny. Kromě Kithiera tu pracovalo dalších šest panských úředníků.

A nyní již k vlastním Kithierovým vzpomínkám, z nichž pro zajímavost vyjímáme ovšem jenom některé pasáže: „Pak se střídalo panství Stráž až na hraběte Berchtolda, který jeden také se zastřelil v rožním pokoji na severní straně, též nechal věž snést na nynější výšku 38 metrů, až prý dvacet metrů sebral. Sani hrabě, totiž bratr zastřeleného, zaměnil panství s baronem z Lilienbornu, ten teprve co zpustošil, dvory, pole, luka, lesy po kuse odprodával, s paní nebydlel, měl dva syny, kteří byli oficíři, a když přijeli do Stráže na návštěvu k otci, vše pustošili. Na Hutích byla fabrika na sklo tabulové, mladí páni o posvícení v Příbrazí též přijeli, nejprve na Hutích všechny okna huťářům vytloukli a pak šli k muzice do Příbrazí, kde bylo pak veselo. Kam se mladí páni poděli, zdejší lid neví, a starý baron bídně zahynul. Od Lilienbornů koupil panství baron Carl Leonhardi, rod italský bydlící v Německu ve Frankfurtě, roku 1812. Baron Carl Leonhardi I. byl hodný, spravedlivý pán, lid o robotách nesužoval, pohořelým, kdo se přihlásil, daroval obilí, cihly, dříví, za jeho panování až do roku 1864 (18. 2. zemřel 84 roků star) dělala summa lidem darovaná 96.000 zlatých. Dobytky hovězího měl v každém dvoře plné stáje, takže v celku přes 300 kusů hovězího dobytka bylo, 600 kusů ovcí a jen pár neb čtyři staré koně až dvacetileté, jezdil po dvořích sám, v lese, když potřeboval nějaký kus dřeva k stavbě neb nu trouby k pivovaru a do zámku, hledal s tesařem pár kusů třebas tři dny. Tak se zachoval les až do roku 1890. V úřednicích rád vyměňoval skrze maličkost uražení vrchnosti, neposlechnutí hned trestal, ba i propuštěním“.

Kithier se pak ve svém vyprávění věnuje hlavně osobnosti barona Adolfa. Zmiňuje se o hádkách Adolfa s jeho matkou, která mu zablýžela zamýšlený sňatek s Růženu Ševcovou (1855-1903) ze vsi Lutová, která sloužila u strážského učitele a její otec byl pytlák. Roku 1877 dokonce Adolf Leonhardi vyhrožoval své matce Kateřině (1827-1895), že se klidně zastřelí, když nedostane povolení k svatbě. Pro úplnost dodejme, že stará baronka pocházela z rodiny mohučského poštmistra Mellingera!

Opět dejme slovo lesnímu Kithierovi: „... (Rozina) chodila s putnou na zádech pro vodu do parku a tu zapředla milostný poměr s lokajem Wilhelmem Prinzem, s kterým byla též na plesu tovaryšů..., když je oddávali v kuchyni, když mu seděla na klíně, pivem kropili. V tom z oken zámeckých zahlédl mladý pan baron Adolf Rozinu, která nebyla stydlivá a hned se s ním seznámila a chodila do zámku oknem v noci“. Nakonec si Růženu Ševcovou 16. listopadu 1879 v Praze skutečně vzal. Z manželství vzešly dvě dcery – Isabella (*1881) a Ludvíka (*1893). A Kithier dále píše: „...dlouhky se tak s mladou baronkou hezky přidělaly a na panství ještě lesy samé držely a pomalu se poráželo by aspoň dům, služné a něco se krylí“.

V jiné části zápisů si Kithier stěžuje, že špatná hospodářská situace na panství začala již mnohem dříve, již po smrti barona Karla Ludvíka. Rodina totiž neměla štěstí na výběr svých správců a rádců. Ředitelé často nerozuměli hospodaření, nevýhodně pronajímali dvory a rybníky. Baron Adolf tedy velkou část dluhů zdědil po předchůdcích a tragédii pouze dokončil. Byl to naivní spekulant a naslouchal mnoha lidem, kteří však ničemu nerozuměli a pouze zneužívali jeho štědré pohostinnosti. Tak se stalo, že Adolf Leonhardi stavěl cihelnu v místech, kde se nenacházely dostatečné zásoby hlíny, koupil 28 koní určených jen pro zábavu bratranců, těžil kaolín, z něhož vyráběl nekvalitní a neprodejné cihly, s velkými náklady začal těžít kámen v lokalitě, kde téměř žádný kámen nebyl, nesmyslně kácel velké plochy lesa a tak by se dalo pokračovat.

Vše skončilo tak, jak muselo. Baron Adolf Leonhardi panství totálně zadlužil, na sklonku života jej musel postupně rozprodávat a utíkat před věřiteli. V roce 1900 už mu Stráž prakticky nepatřila. Nešťastný baron přišel 7. září 1900 o dceru Isabellu, dne 9. srpna 1903 ovdověl a 11. února 1908 se uzavřela jeho vlastní životní pouť, čímž zároveň skončila éra Leonhardiů na Stráži.

Prameny a literatura:

Gothaisches Genealogisches Taschenbuch der Freiherrlichen Häuser. Gotha 1907.

SOA J. Hradec, Vs Stráž, Zápisky revírníka Kithiera, sign. V A, kart. 77.

Sommer, Johann Gottfried: Das Königreich Böhmen, X. Prag 1842.

Tittel, Ignaz: Schematismus und Statistik des Grossgrundbesitzes und grösserer Rustikalgüter im Königreiche Böhmen. Prag 1906.

